

SBURATORUL *Literar*

REVISTA · SAPTAMANALA

BCU Cluj / Central University Library Cluj

SUMARUL No. 5:

<i>E. Lovinescu</i>	<i>Figurine</i>
<i>Alice Soare</i>	<i>Iubește-mi..</i>
<i>Hortensia Papadat-Bengescu</i>	<i>Chinezul</i>
<i>N. Batzaria</i>	<i>Turcia Junilor-Turci</i>
<i>Gh. Brăescu</i>	<i>Intre Camarazi</i>
<i>Virgiliu Moscovici</i>	<i>Mumia</i>
<i>Mihail Celarlanu</i>	<i>Cavoul</i>

CRONICA LITERARA. — MIHAIL IORGULESCU. — V. Al. Jean.

CRONICA DRAMATICA. — F. ADERCA. — Diavolul.

— Insemnări literare. —

SBURĂTORUL LITERAR

Revistă Literară, Artistică și Culturală

Prețul unui număr

LEI 2.-

Abonamente : pentru un an Lei 100.—

„ 1/2 „ „ 60.—

Abonamente se primesc la :

Administrația Revistei „Sburătorul Literar“

BUCUREȘTI

STRADA SMÂRDAN, 4

și a librăria „Mercur“, București, Calea Victoriei, 27

Deasemenea se pot face Abonamente prin corespondență,
trimițându-se costul respectiv prin mandat poștal,
la Administrația Revistei.

Manuscrisele, corespondența și schimbul se vor trimite pe adresa
d-lui E. Lovinescu, Strada Câmpineanu, 40.

IN CURÂND VA APARE DE

E. LOVINESCU

CRITICE VOL. VI

Alexandru Macedonski, Hortensia Papadat-Bengescu,
Gala Galaction, Oct. Goga, N. Iorga, D. D. Pa-
trașcanu, N. Gane, Gh. Lazăr, D. Anghel, C. Stere,
Figurine literare, Anticipații literare, etc.

Ed. „Ancora“ Alcalay & Calafateanu

SBURĂTORUL LITERAR

REVISTA LITERARA, ARTISTICA ȘI CULTURALA

DIRECTOR: E. LOVINESCU

FIGURINE

Em. Bucuța

Oferindu-ne „Florile inimii“ sale în versuri de o suavă armonie:

Du-te iară 'n curte 'n fund...

sau

Floare de dantelă lungă lângă care...

în atitudini sufletești inedite:

*Azi îndrăznesc să-ți spui întâiu
Cât mi-ești de-aproape și de dragă
Și să-mi îngădui să-ți rămâi
Supusă slugă viața 'ntreagă*

și de o remarcabilă noutate de expresie:

*Iți povestisem dorul tot
Și nu cătam că noaptea vine,
Dar groaza mea s'o spui nu pot
Când ochii ridicai la tine.*

d-l Em. Bucuța își păstra spinii pentru notițele critice ale *Ideii Europene*, prin fatalitatea legii care pune lângă floare și spinii, părănd a stimula rezervele prin amenințarea înțepăturii. În toate regnurile sale, natura așează agresiunea alături de fragilitate. Era deci firesc ca lirismul d-lui Bucuța să aibă cuirasa unui criticism cu atât mai acut cu cât lirismul e mai insuficient. Discreția poeziei sale nu ne-a oprit până acum; considerat în sine, nici criticul nu ne-ar fi oprit mai mult. Prin perseverență însă, activitatea lui dovedește că răspunde poate unei convingeri și, cu siguranță, unei atitudini. Privită astfel, devine reprezentativă; atitudinea individului se integrează într'o atitudine mai generală de sectarism și de intoleranță ce merită o analiză psihologică.

Oricât ar fi de odioasă și oricât ar părea de ininteligentă, intoleranța nu trebuie considerată în bloc. Ne percepând nuanțele, îi datorăm ceiace ea refuză altora : îngăduința. Spiritul sectar poate părea semnul simplicității intelectuale, nu e însă și doavada. Înfirmă complexitatea fără a infirma și adâncimea ; e efectul unei dezorganizări sufletești, fără a presupune cu necesitate și lipsa de inteligență. Dimpotrivă, poate fi exponentul unei minți ascuțite dar unilaterale ; ceiace pierde în extensiune, câștigă în adâncime. Unit cu o inteligență profundă dar parțială, devine un agent din cei mai activi. Primejdios uneori, e adese un factor esențial al progresului uman.

Religiile, revoluțiile, reformele sunt în genere opera spiritelor invadate de lumina unui adevăr unic. Armonia sufletească e ruptă, câmpul conștiinței e întunecat ; în dezolația universală se înalță o singură idee hrănită din vitalitatea tuturor celorlalte, o idee care poate schimba fizionomia morală a globului pământesc. Dus până la fanatism, sectarismul ridică ruguri și spânzurători, împinge masele spre războaie religioase sau spre revoluții sociale, dar pregătește și ascensiunea spirituală a omului, impunându-i adevărurile elementare ale vieții morale.

Scoborît de pe înălțimi, el poate fi un element de progres și în regiunile medii, de oricâte ori pornește din viziunea puternică a unui adevăr limitat. Ritmul mișcărilor culturale e determinat de astfel de concepții mărginite. Formulele reprezintă cochilia unei intoleranțe ce se crede în posesiunea adevărului unic. Cu timpul cochilia se sparge, iar adevărul, care, departe de a fi fost unic, era fragmentar, se amestecă în masa comună a bunurilor spirituale, fertilizînd-o. Cu toată injustiția lui, un astfel de spirit sectar e folositor. El presupune însă o convingere profundă împinsă până la credința apostolică, și un robust talent de expresie. N. Iorga era odinioară la înălțimea acestor postulate.

* * *

Scoborît din domeniul curenților ideologice pe pământul realităților, el nu e numai derivativul unor deziluzii, ci provine și din neputința de a înțelege varietatea spiritului uman în fațetele lui multiple, împinsă până la o atitudine de idea preconcepută a superiorității negației. După cum odinioară numărul „liberilor cugetători“ sporia prin beneficiul iluziei că un „liber cugetător“ e și un „cugetător“, tot așa și criticismul beneficiază de iluzia unei superiorități. Realitatea e alta. Intoleranța mărunță e, de fapt, semnul unei insuficiențe intelectuale. „A mesure qu'on a plus d'esprit, spunea Pascal, on trouve qu'il y a plus d'hommes originaux“ — și pe măsura unei comprehensiuni mai largi crește și capacitatea gustului literar pentru nuanțe și chiar pentru principii contradictorii.

Spiritul sectar nu este deci o dovadă de competență iar negația nu e o probă de superioritate, după cum cred cei ce-și iau atitudini intolerante.

Asimilându-și micile procedee stilistice ale d-lui N. Iorga, care permit oricui să scrie despre orice dela o distanță ce exclude principial interesul multilateral, d. Em, Bucuța este expresia sectarismului mărunț și a bagatelii critice. Intoleranța nu e acceptabilă decât când are îndărătul ei activitatea pozitivă, talentul, autoritatea morală — și, mai ales viziunea energetică a unei noi deveniri. Redusă însă la măsuri portative de armă de buzunar cu care asprimea criticului apără amărăciunea poetului mediocru și fără vre-o justificare superioară, ea e una din cele mai insuportabile atitudini literare.

E. LOVINESCU.

IUBEȘTE-MI...

Iubește-mi ochii care atâr au plâns
 Și gura care n 'a știut să mintă
 Și mâinile, c 'așa duios alintă,
 Și fruntea, scut al crezului nestâns !

Iubește-mi dinții, care n 'au mușcat
 Din fructul mângâioaselor păcate,
 Și pieptul, că de-atâta timp se zbate
 În ghiara soartei, gol, dar nepătat !

Iubește-mi nările că 's larg deschise
 Mirezmelor din zări în zări pribege,
 Și brațele că blând știu să se lege
 Statornic țârmurind aceleași vise!...

Iubește-mi gâtul că nu s'a lăsat
 Pe umărul dibacelor ispite
 Dar s'a plecat pe lacrimi risipite
 Ca salcia pe râul nesecat...

Dar mai presus de tot iubește-mi gândul,
 C'o să te vrea pe tine doar, flămândul !

ALICE SOARÉ.

CHINEZUL

Cunoști tu vre-o țară Alina, unde o femeie să aibă după lege doi bărbați?

Alina ștergea praful în salonașul casei. Se uită la Manuela ca să înțeleagă mai mult din expresia feței decât din enormitatea întrebării dacă a auzit bine; sau ca să înțeleagă ce a auzit. Dar Manuela râdea.

Vorbele ei surprinseseră pe Alina cu mâna pe capacul unei chisele chinezești care reprezintă un mandarin tupilat în paza odihnei lui orientale la ritul unui ciubuc mareț. Printr'un mister industrial capacul se termina la bărbia nobilului bărbat și tăia coada lui bogată în dreptul cefei. Ast-fel decapitat exoticul văr al Fiului Soarelui părea mai comic decât însuși tradiționalul Imperiu decapitat pentru o jumătate prematură de republică autocrată.

— Nu te scandaliza, Alina! Pentru tine vorbesc. Aseară te-am văzut plângându-te că perfectul tău soț nu îți împărtășește gustul pentru baluri prelungite până în zori. Amărăciunea ta era așa de sinceră încât mi-am închipuit că ți-ar trebui un bărbat de lux și unul de purtare,

Amica noastră Elena care din copilărie e o pasăre călătoare e căzută în Spleen acut, pentru că firavul ei soț are gustul vieții tihnite pe locul natal; mi-am zis că i-ar trebui, ca să-și restabilească sănătatea, un soț de voiaj și unul de popasuri.

Am asistat la o violență dispută asupra temperaturii, între o pereche de veterani ai căsniciei, care încă și probabil pentru totdeauna, nu-și putuseră armoniza termometrele; și am gândit că respectabilei doamne, i-ar trebui unul de vară și unul de iarnă. Eu, precum știi, nu mă ocup de asta. Sunt ultima preoteasă castă a pasiunii ce nu a găsit împerechere. Dinpotrivă, atunci când mă gândesc la o tovărășie nu pot face disociare. Nu văd decât unul — fie el trinitate sau dualitate. Spirit și făptură la un loc. Imping până la absurd intoleranța acestui monoteism. Nu despart lumina de întuneric, plăcerea de uzul comun al vieții și caldul de rece, cum nu se poate despărți acest poal.

Totuși acest mandarin codat, chiar atunci când i se su-dează perfect cele două părți pentru a compune impunătoarea sa figură, apare ca un soț de paradă, a cărui mandarină trebuie să fie obosită de ieratica respectabilitate a nobilului demnitar Celest, suspinând după o tovărășie mai puțin solemnă

Alina râse reconstituind chinezul, a cărui coadă crescuse dintr'odată.

— Cu ce, Doamne, își vor fi ungând oamenii ăștia părul? Orezul nu e o plantă oleaginoasă.

Nu știi Alina?...

Tu nu știi nimic! Nici eu. Nu ar fi ăsta defectul nostru cel mai mare. Iată o vegetație capilară impermeabilă. Desigur nu compun simfonii. Ai auzit tu de vre o simfonie chinezească care să nu fi fost făcută de un european?

...In oapul lor nu cântă perpetuu melodia în aspirația perpetuă a sborului care răsfiră părul volatil peste frunțile noastre... Părul tău e volatil, Alina?..

Manuela scutură tufișul firelor aureolate fin și rebel, și-și înclină capul tare peste clapele mute — ca și cum le-ar fi transmis în tăcerea magnetizată, o partitură, în care suprasensibilizarea unei lumi occidentale, care a dus înțelesul până dincolo de măsură, își desena arabescurile exasperate ale formulei subtile, pe fondul anahronic al unui Orient extrem și mereu enigmatic.

Vasul nu era autentic dar soarele trecând prin perdelele albastre lumina porțelanul cu tonuri de fildeș prețios.

Manuela avea încă în ochi ironia glumeață a întrebării ei scandaloase care se reflecta naiv pe obrazul nedumerit al Alinei; avea încă pe buze ultimul sunet al râsului pe care i-l provocase tragi-comedia mandarinului trunchiat, dar acum predomina în ea impresia desfătăță pe care i-o făcea vestmântul de provizorie frumusețe împrumutat de reflexurile miraculoase, faianței banale.

Se gândi că sunt ființe banale înconjurate de obiecte prețioase, pe care le umbresc din nepăsarea lor de ele; că sunt — ca și acel pocal — multe obiecte banale transfigurate de iluzie; că sunt făpturi al căror trai e îmbelșugat de bine și frumos din norocul împrejurărilor și oameni care își fac din ei singuri binele și norocul.

Să dai... să primești... spre care scop atâta combustie?

...Ar fi vroit să gândească, să aprecieze și ar fi vroit să nu mai gândească nimic despre nimic.

În ajun murise un doctor mare, unul din acei pe cari generații și reputații succesive nu-i pot urni din dreptul dobândit la cinstire, din lumina permanentă a gloriei. Murise subit. Atâți oameni bolnavi năzuiau la el ca la un făcător de minuni. Poate era vreunul care în ajun chiar aștepta să-i dea a doua zi miracolul vieții, și el plecase într'o secundă, trădând viața lui și pe a celorlalți și trădând înțelesurile.

Ea care se turbura de viață, și pe care o chinuiau luptele gândurilor, intensitatea suferințelor, care se neliniștia dintr'o faianță și din „înțelesuri“, rămăsese atunci cu mâinile împreunate.

Vroise să-și odihnească orice sbuciumări să le închidă într'o cutie strâmtă ca pe o rochie veștedă și nefolositoare, dar nu putea să închipue bine cum ar fi fost acea liniște a sufletului și a făpturii, acea nesimțire.

Puterile ei de evocare nu știau atinge acea golire totală; nu putea lipsi ființa ei de noțiunea vie pentru a o apropia de acel van total. În focul mereu aprins al facultăților ei bogat vitale, abia cunoștea sentimentul odihnei.

Sunt ființe care printr'o pulsație încetă, prin măsura domoală a combustibililor, apar mai învecinate cu marea liniște, pot trece mai lesne dela viață la o moarte vie sau la neffință. Ca niște ceasornice cu bătaii încete, ca morile cu aripi leneșe, care se opresc, fără să ne uimim că a încetat activitatea lor abia îngăimată.

Manuela acum căuta să atingă pe clape momentul simfonic, când ultimul ecou vibrant al ultimei note se stinge pe toate coardele.

Se auzi soneria dela intrare. Alina întâmpină o vizită. Era Viorica Irimescu, o fată frumoasă ca o miniatură, cu un oval delicat, cu linii fine, cu tenul transparent. Capul ăsta sta pe corpul înalt și subțire ca pe o tulpină cam rigidă. Sufletul era al unei sceptice fără poezie sentimentală, intelectuală numai și diletantă. Se vorbea de măritișul ei mereu amănat, urmărit de logodnic cu o statornicie pe care disprețul fetei nu-l dezermă. Statornicia asta lua aspectul de fidelitate, sau de fatalitate inevitabilă.

Alina o cerceta, o tachina adesea pentrucă nu se putea hotărî și nici nu respingea complect această ofertă antipatică. Azi cerea consilii serioase: „Ce să facă? Trecea timpul! Ceva mai bun nu se ivia! Cum să te măriți?” Manuela gândi că nevoia calculului ăsta la o ființă frumoasă și tânără, era jienitoare.

Alina cu aprindere o opria dela o căsătorie făcută din resemnare cu desgust. / Central University Library Cluj

Viorica ceru opinia Mazuelei. Arta și artista o interesau. In banalitatea circumstanțelor avea curiozitatea unui punct de vedere mai puțin banal.

— „Nu mă lăsa, doamnă, să trag la sorți. Spune-mi părerea d-tale ca să-mi desleg cu ea nehotărârea.

— Eu ce pot spune! De micul d-tale pretendent obstinat și umil, nu pot zice decât că e acuma o slugă răbdătoare pe care mâine ți-o vei face stăpân. Mai bine să suferi dela un stăpân rău, decât să te stăpânească o slugă oropsită.

Pot eu să-ți aleg un soț? Pe unul bine crescut dar risipitor, pe altul brutal și harnic, pe altul serios și ursuz, sau celălalt plăcut și ușuratec — pe atâția și de atâtea feluri.

Îți pot eu prevedea împrejurările? Câte ai putea pătimi stă scris pe atâtea patimi ale oamenilor și totuș a d-tale nu va semăna cu ele întocmai. Este păstrat un basm nou pentru fiecare om.

Ți-l vei face. Ți-l va face. Se va face. In problemă e un termen necunoscut, dacă numai vorbim de logodnicul d-tale nenorocos. Vrei un bărbat? Ia un bărbat. Atât te voi sfătui și eu. Restul iese din putința sflatului indiferent și independent. Chem un bărbat o ființă de sex opus, depozitara unei forțe pe care să te poți bizui in nevoie și căreia să te poți supune de bună voie.

Te voi trata după Biblie: femeie, — adică legenda slabă a omenirii și căreia îi trebuie un reazăm. Frumoasă, îți voi dori un cadru solid mai mult decât lucios și socotind viața după concepții desuete ca pe o punte slabă peste un fluvlu violent — voi

cere pentru d-ta pumnul, pe care să-ți pui mâna mică ca să treci fără frică de a te ineca.

Nu știu în ce ar consta forța: în înțelepciune, în voință, în îndemănare. Pumn mănușat care va ocoli obstacolul, sau pumn brutal care va împinge ca să-ți faci drum? Agresiunile existenței nu se dau la o parte când le faci astă politicoasă invitare, decât în fața cui e în stare să le sdrobească. Vrei un loc în societate, și societatea rămâne mulțime, și mulțimea e hoardă.

Socotindu-te fragilă, ți-am căutat o axă de reazăm dar poate că visezi destul de bine pe propria d-tale axă și cunoști saltul obstacolului, și atunci ai nevoie de altă formulă. Eu care oscilez mereu în vid simt trebuința asta a umărului odihnit. Rezemată de el m'aș îndeplini. În ponderă și mișcare, văd formula indivizibilă a existenței armonioase.

Vrei să-ți urez, așa cum e obiceiul, bărbatul ideal?

— Mâna sigură și blândă de care să te sprijini cu două degete ușor, să treci grațios și surâzând peste prăpăstii ca un „vol-tigeur” pe sârmă, găsind cumpăna supremelor măsuri ale fericirii. Liberă și aservită, atingerii ușoare a degetelor fine pe mâna tare și bună să zici: iată un pumn, de pe care mâna mea nu se va desprinde de bună voie nici odată!

Eu îți urez să nu-l găsești, ca să nu găsești cu el odată — iubirea care doare. — Mai bine lasă viața să-ți arunce colanul de salvare.

Fata o asculta cu un surâs plăcut. Avea ochi albaștri și reci ca un safir transparent, obrazul de porțelan și o gură de o micșorime defectuoasă. Era o păpușă în care veghia la cârmă un creier lucid și prudent. Ii plăcea să idolatreze puțin pe Manuela și Manuela privia acel suflet practic și bine înarmat sub aspecte miniaturale, ca pe un fenomen simpatie al naturii.

Viorica răsfoia sufletul muzicantei ca pe o evanghelie din ale cărei abstracții ideale și-ar fi făcut delectare dar nu și lege pământescă. Dar azi, în loc de vogațiile unei fantezii pasionate, Manuela îi dăltuise în blocul rece o deviză simplă și aspră. Intelectuală și diletantă, musafira gusta forma asta amară și frustă.

Plecă. În „hall” glumi însă cu Alina. — Tu ai vrea să știi pe cine aduce cu el pumnul? Brun sau blond!

Viorica râse ca o porumbiță.

— Nu i-am spus nimic pentru ea — gândi Manuela, prinzând un acord plin de fantastice bemoluri.

Iși aminti de o Kermessă la care frumoasa Violetă purta după ea o mică curte de moșnegi emoționați ca și Suzana între bătrâni. Iși aminti că avea pentru prejudecățile cele mai îndărădnice un simț de acomodare, care altera lexicoanele curente ale moralei dar nu-i altera suavitățile fapturii. Era în ea totuși ceva limpede și ferm, care-i compunea o personalitate satisfăcătoare.

Scalpelul cu care Viorica tăia în rețeaua încălțată a preju-

decăților, apărea ca o revanșă scrupulelor turburătoare care chinău pe Manuela în capcana cu fire încercuitoare a legilor mărunte.

— Nu i-am spus nimic nici despre mine — gândi Manuela. Logodna mea e departe de a fi acea axă de care să te sprijini sigur și fericit, și nici desăvârșirea entităților mele. Logodna mea e o trestie rigidă și subțire, plutitoare pe ape turburi, ce mi-a venit cu un val și după care m'am dus pe un val spre aventura marilor naufragii.

Alina se întoarse înveselită. „Ai studiat azi cu deamănuntul chestia căsătoriei la toate popoarele“.

— Da! I-am oferit Viozelei un mandarin. Aș putea face un adevărat „Manual de căsătorie“ muzică și cuvinte de doamna Manuela... S'ar vinde bine. Ar crede toți că e plin de lucruri confidentiale și indecente. Scăpară o chromatică asurzitoare.

„Ce cânti acolo? Aide! compune ceva inspirat de Viorica, de mine sau de Chinezi“.

— Nu silui inspirația, scumpă Alina. Ea e o aspirațiune care te depășește și mă depășește pe mine. Dar nu are chip chinezesc. Dacă vrei muzică, ascultă Egloga asta de Grieg, de âst minunat interpret al ideii și dicțiunii muzicale. Iată melodia și legenda. — Frază clar și încet:

— Lacrima se făcuse izvor și luneca prin livadă. Măgărușul regele animațiilor de livadă, se uita în izvor. În seara transparentă privind stelele cerului socotia că sunt ochii lui și nu era mulțumit, fiindcă îi credea fericitul mai frumoși ca stelele. Un pui de viezure, săltăreața vietate a tufișurilor, plecat peste izvor, alerga după umbra ascuțită a urechilor lui înfipte fraged ca două frunze de ștevie tânără.

Stau brotăceii printre pietre ca niște foi lat strivite, și o vrabie adormise în iarbă ca un ghem de funigei cenușii.

— Ascultă! Ce miracol simplu al sunetului.

...Dar izvorul nu primia imaginea lor opacă. În izvorul mic cât o lacrimă, se întorcea tot cerul, într'o icoană diafană; cerul care străvezise întâi poezia pastorală a livezei.

Alina ascultă fermecată. Apoi râse. „E frumos Grieg și cu și fără de cuvinte“.

— Da, Alina!... Vom zice deci că acea țară bine legiuită după gustul tău, e China! Sau țara întrebărilor bizare și a faianțelor decapitate, fiindcă orice idei năbădăioase pentru judecata noastră spășită se chiamă ch'nezești.

Alina râse cu haz. Manuela se aplecă acum peste capacul închis al clavecinului și se privi în abanosul strălucitor ca un smalt, ca într'o oglindă de tenebre ¹⁾.

HORTENSIA PAPADAT-BENGESCU.

1) Capitol din romanul „Femea în fața oglinzii“ ce va apare în curând în editura „Ancora“.

TURCIA JUNILOR-TURCI ¹⁾

Talaat și Enver

Talaat (pe atunci *Talaat Bei*, iar din ziua în care a fost numit Mare Vizir *Talaat Pașa*) care acum doarme somnul de veci într'un cimitir din jurul Berlinului, redus să trăiască dintr'o slujbă la Poștă și din niște cursuri mai mult sau mai puțin vagi ce le făcea la o școală particulară turcească, nu era un om cult și nici un intelectual. De un fizic plăcut și impunător, el n'avea darul cuvântului și nici talentul de a scrie. Nu era, deasemenea, un om cu vederi politice largi și solide, pricepându-se chiar foarte puțin în chestiuni atingătoare de mersul politiceii.

Cu toate aceste lipsuri și scăderi *Talaat* a fost și a rămas până la moartea ce i-a cauzat-o glonteale unui Armean cea mai populară, cea mai simpatică și mai influentă figură printre Junii Turci.

El datora această situațiune privilegiată în primul rând faptului, că înainte de orișice era un om de acțiune în toată puterea cuvântului. Nu-și frământa creierul cu tot felul de combinațiuni, teoriile nu-l preocupau cătuși de puțin, precum, deasemenea, nu ținea seamă nici de piedicile ce-i stăteau în drum, nici de primejdile ce-l amenințau. Vesnic cu fruntea în sus și cu un zâmbet ce nu-i pieria niciodată de pe buze, acest optimist incurabil și acest bărbat, care nu cunoștea frica și șovăiala, nu știa decât una și bună: să meargă drept înainte spre țintă. Nimeni nu l'a văzut vreodată descurajat și abătut, nimeni n'a surprins la el momente de șovăială și cu atât mai puțin de teamă.

Și mai era iubit *Talaat Bei*, pentru că șarpele vanității nu l'a mușcat niciodată.

Ajuns la demnitatea de Mare Vizir și trăind vremuri, când soarta Impărăției era în mâinile sale, a rămas acelaș om simplu în apucături și în relațiunile sale cu vechii prieteni, păstrând în acelaș timp și neschimbata mentalitatea revoluționarului de odinioară, pentru care cel mai simplu mijloc de a reduce la tăcere pe adversar, era de a-l suprima.

1) Senatorul român N. Batzară are marea originalitate de a fi fost unul din membrii comitetului june-turc dela Salonic, alături de *Talaat* și *Enver*, și, după succesul revoluției, senator turc, ministru de lucrări publice în timpul războiului balcanic și unul din plenipotențiarilor turci care au tratat pacea dela Londra. Așezat într'un punct de observație atât de prielnic, amestecat în toate mișcările pregătitoare ale revoluției, asociat la succesul și dezastrul ei, d. N. Batzară era indicat să ne dea o iconă fidelă a acestei memorabile încercări de a însufleți cadavruul unui popor sfârșit. Din remarcabilul volum „*Din lumea Islamului — Turcia Junilor Turci*” ce va apare în editura „*Ancora*” vom desprinde pentru „*Sburătorul*” câteva capitole pline de interes istoric și de pitoresc oriental.

Talaat a mai fost și a rămas până la sfârșit un om sărac. Această stare de sărăcie îl ridica mai mult în ochii prietenilor săi, servind ca o dovadă de integritate și de dezinteresare pentru un traiu mai bun și mai comod.

Dealtfel, este o adevărată legendă, mincinoasă ca orice legendă și răuvoitoare, acea că Junii Turci ar fi furat milioane sau că s'ar fi lăsat corupți și cumpărați de propaganda germană.

Despre aceste chestiuni are să mai fie vorba. Decamdată, mă mărginesc să spun că Junii-Turci, vorbesc de căpeteniile lor, au fost în genere oameni cinstiți, integri și că activitatea lor n'a fost niciodată dictată de considerațiuni materialiste. Au destule greșeli și păcate, pentru că să mai fie nevoile să-i încercăm și cu altele, pe cari nu le-au săvârșit.

Ca să termin cu această schiță fugitivă despre figura aceuia care a fost Talaat Bei, citez două cazuri caracteristice pentru temperamentul și modul lui de a vedea și judeca.

După proclamarea constituției și pe când noi cei dela Salonice ne găsim la Constantinopol. Talaat Bei, care era deputat, îmi comunică într'o zi în culoarele Parlamentului (camera și Senatul erau în același clădire), că comitetul june-turc era nemulțumit de linia de conduită a Mareșului Vizir. I-am sugerat ideea, că l'am putea răsturna printr'un vot de blam.

— Ce vot de blam, zise el? Azi cade, mâine vine. N'ar fi, oare, mai bine să-i sburăm creierii?

Și vă asigur, că nu glumea cătuși de puțin.

Cam pe la sfârșitul verei anului 1912, întorcându-mă dela București, unde avusesem cinstea să fiu primit într'o lungă audiență de repauzatul Rege Carol. I-am spus lui Talaat Bei, care era Ministru de Interne, că dacă ține la încheierea de raporturi amicale — și știam, că ține mult la acest lucru — între Turcia și România, ar face bine să nu mai trimită emisari june-turci în Albania, ca să ațâțe populația în contra *Prințului de Wied*. În adevăr, din cauza apropiatelor legături de rudenie, Curtea Regală a României doria să facă fostului Soveran al Albaniei o situație cât mai sigură.

Fără să se gândească măcar o clipă, Talaat Bei a găsit îndată soluția, o soluție, care, după convingerea sa, ar fi împăcat și capra și varza.

— Ține așa pe mult Regele României ca Prințul de Wied să rămână pe tronul Albaniei? Mijlocul e foarte simplu, zise Talaat. Acest Prinț n'are decât să se convertască la religia mahomedană și din ziua aceia îl lăsăm în pace, ba îi dăm și o mână de ajutor.

Acesta a fost Talaat Bei sau Talaat Pașa, un om căruia nu i-a lipsit curajul decât într'o singură direcțiune: în a se înhăma la marea și uriașa operă a reformei moravurilor și alcătuirii societății turcești, începând cu emanciparea femeii.

Și să mă credeți, că n'a făcut-o aceasta, pentru că ar fi fost și el, ca mulți alții din prietenii săi politici, vr'un musulman fa-

natic. Talaat Bei, un fost membru al lojei francmasonice, era omul cel mai indiferent în materie religioasă. Decât erau şi pentru el chestiuni, în faţa cărora socotia că e mai prudent să cedeze curentului masselor ignorante sau chestiuni cari depăşiau orizontul său.

În orice caz, admitând că junii-turci ar mai căpăta în Turcia, atâta cât are să rămână, situaţia preponderantă de altădată, moartea lui Talaat este pentru dânsii o pierdere din cele mai dureroase. Ea lasă un gol, care nu e tocmai uşor de umplut.

Dacă Talaat ocupa locul de întâietate şi glasul său era hotărâtor în sânul comitetului şi partidului june-turc, în schimb în faţa străinătăţii figura lui Enver este mult mai bine scoasă în relief.

Iată, fără doar şi poate, un om născut într'o zi cu noroc. Nici noi, cunoscuţii şi partizanii lui, şi nici el însuşi n'am fi bănuît în acele vremuri când ne întruneam pe ascuns şi în puterea nopţii, ca să punem bazele mişcării june-turce, că are să vină o zi — şi nu tocmai îndepărtată — când frumosul, dar modestul şi mai mult tăcutul Enver, ajuns printr'o favoare specială a lui Abdul Hamid maior la vârsta de 25 ani, va deveni dintr'odată mare erou al libertăţii şi mai târziu atotputernicul stăpân al împărăţiei.

Deşi lua regulat parte, la şedinţele comitetului central, Enver Bei vorbea rar şi puţin. Când era vorba de o chestiune cu caracter politic, el nu emitea nici o părere şi părea distrat şi străin de cele ce se discutau.

I se dăduse însărcinarea să se ocupe de organizarea bandelor june-turce în Vilaetul (Guvernământul) Salonicului. Îmi aduc aminte, că mi-se adresase mie să redactez un fel de program de alcătuire şi de mod de activitate a bandelor, cari erau încă pe hârtie. Câci ţin să precizez un fapt, pe care îl socotesc destul de important.

În anul 1907, când se petreceau cele ce scriu aici, niciunul din membrii comitetului june-turc nu se gândia că ar fi cu putinţă ca mişcarea june-turcă să izbucnească sub formă de revoluţie înarmată numai după o trecere de câteva luni şi să fie încoronată de un succes precăt de complet, pe atât de neaşteptat.

Eram prea slabi, prea puţini şi lipsiţi de organizaţie serioasă pentru ca să putem concepe o astfel de eventualitate fericită.

După prevederile cele mai optimiste socotiam că după cel puţin 3 — 4 ani să fim în stare a dezlănţui o revoluţie pe faţă. Dacă evenimentele s'au precipitat şi biruinţa a venit aşa de vreme aceasta se datoreşte, precum se va vedea mai jos, nefchিপুитеi slăbiciunii şi fenomenalei temeri, de care au dat dovadă Abdul Hamid şi sfetnicii săi.

Deocamdată, noi cei din comitet nu ne gândiam decât la lucrări pregătitoare: să întărim organizaţia prin recrutare de noi membri şi procurare de fonduri, de cari duceam o mare lipsă, să ne punem în contact cu străinătatea, încercându-ne să o câşti-

găm pentru cauza noastră și făcând-o să ne creadă mai puternici și mai grozavi decât eram în realitate, și în al treilea rând să procedăm la înjgheizarea de bande revoluționare.

Înființarea de bande răspundea unui îndoit scop. În primul loc ele trebuiau să cuture satele propagând ideea june-turcă printre țărani. În al doilea rând ar servi de refugiu pentru aceia dintre membrii comitetului, cari, bănuți și urmăriți de poliție, n'ar fi vrut să se lase a fi arestați.

Cu punerea în aplicare a acestui punct din program fusese însărcinat între alții și Enver. I se mai dădeau și însărcinări mai puțin importante, cum ar fi să distribuască broșuri și manifeste revoluționare.

În altă direcție Enver aducea comitetului servicii cât se poate de prețioase. În calitatea lui de aghiotant și de om de încredere al Inspectorului sau mai bine zis al Vice-Regelui Macedoniei, care era Hilmi Pașa, Enver avea puțința să alle corespondența acestui înalt demnitar cu guvernul și cu Palatul și să comunice comitetului tot ce-ar fi privit și interesat mișcarea june-turcă.

În interesul adevărului țin să mai declar că Hilmi Pașa cam prinsese de veste de activitatea junilor-turci, dar socotise, fie din prudență, fie din considerațiuni patriotice, să închidă ochii și să nu ia niciun fel de măsuri.

Și acum câteva cuvinte despre cele ce am spus mai sus, că Enver Bei s'a născut într'o zi cu noroc.

Cam prin Iunie 1908, guvernul din Constantinopol putuse afla de proporțiile mișcării june-turce în Macedonia și în special la Salonic și la Bitolia și luase chiar cunoștință de numele unora din membri marcanți ai comitetelor respective. Un ordin venit dela *Seraskerat* (Ministerul de Războiu) chema la Stambul pe maiorul Enver Bei și pe căpitanul *Niazi Bei*, un alt erou al revoluției și membru de căpetenie în comitetul dela Bitolia.

Se putea ghici ușor ce soartă îi așteaptă în capitala lui Abdul Hamid. S'a hotărât, așa dar, să nu se supună ordinului soșit și să se refugieze în munți, punându-se în fruntea unor bande revoluționare, cari urmau să fie înjghebate pe loc.

Niazi Bei, Albanez de origină din orașul *Rezna* nu departe de Bitolia, a strâns câteva sute de Albanezi, și-a dat mâna și cu destul de numeroșii comitagii bulgari și a dezlănțuit o mișcare, care creștea zilnic în intensitate.

Cam tot în aceleași zile mai multe mii de Albanezi, intru-niți, — bineînțeles, înarmați — în orașul *Ferizovich* din regiunea *Cosovo*, au ridicat în numele libertății steagul răscoalei. Acești Albanezi pot revendica cu dreptate o mare parte din succesul obținut de junii-turci.

La rândul său, Enver se pusese în fruntea unei bande improvizate, alcătuită din câțiva țărani turci, dar mai ales din soldați îndemnați să dezerteze dela regiment. Activitatea lui Enver ca șef de bandă n'a durat mai mult ca trei săptămâni și nu știu

dacă în acest interval de timp a avut vr'odată să se ciocnească cu ceva forțe adverse.

În chipul acesta a izbucnit revoluția june-turcă. Revoluție pentru lumea de afară, pentru Abdul Hamid și guvernul său.

Pentru noi cei din comitet, ea nu era, însă, decât o simplă mișcare, dela care nu ne așteptam la niscaiva urmări decisive. Dacă Abdul Hamid nu și-ar fi pierdut așa de repede capul, dacă în panica ce-l cuprinsese n'ar fi exagerat până la proporții fantastice forțele reale ale junilor-turci și dacă ar fi avut la îndemână nu mai mult decât două regimente sigure și comandate de un șef energetic, mișcarea june-turcă ar fi fost zdrobită în fașe și regimul absolutist ar fi putut dăinui încă mulți ani.

Dar soarta a vrut, ca lucrurile să decurgă într'altfel.

Abdul Hamid a trimis mai întâi la Bitolia o forță armată impunătoare, în fruntea căreia se găsea bătrânul general *Şemsi Paşa*. un militar credincios stăpânului său. Însă, în momentul când eșia dela biroul telegrafic, unde expediase unele rapoarte importante la Stambul, un tânăr și îndrăzneț ofițer june-turc, căpitanul *Aarif Bei*, scoase revolverul și îl omorî pe loc, deși *Şemsi Paşa* era înconjurat și apărat de o gardă numeroasă. Caracteristic e că niciunul din soldații de gardă n'a avut prezența de spirit să pună mâna pe omorător sau să tragă în el.

Incurajați de acest prim succes, care, după cum s'a aflat mai târziu, produsese o enormă și deprimătoare impresie la Constantinopol, junii-turci s'au pus pe o propagandă activă printre ofițerii și trupele ce veneau dela centru și din Anatolia, ca să suprimă mișcarea începută. O astfel de agitație se făcea mai ales prin trenurile militare și prin gări. Ea a dat roade bune, câștigând o parte din trupe pentru cauza june-turcă, iar pe celelalte zăpăcindu-le și dezorientându-le cu desăvârșire.

Între acestea, Abdul Hamid trimite în locul omorătorului general *Şemsi Paşa* pe Mareșalul *Osman Paşa* cunoscut mai bine cu numele de *Tatav Osman Paşa*. Acesta pornește dela Bitolia ca să atace forțele revoluționare ale lui *Niazi Bei*. Dar e făcut prizonier — gurile rele susțin chiar cu consimțământul său — și dus la Resna.

Devenind din zi în zi mai îndrăzneți, junii-turci recurg și la alte mijloace ca să sporească panica de care erau cuprinși cei ce domneau la Stambul și să-i hotărască a ceda satisfăcând cererile comitetului revoluționar.

Aceste cereri se rezumau în restaurarea constituției lui *Midad Paşa* din anul Hegirei 1293 (anul nostru 1876).

Noul mijloc întrebuintat de Junii-Turci al căror număr sporea paralel cu succesele obținute în proporții de necrezut, erau telegramele amenințătoare ce le trimeteau la Palat și la Guvern. Pusese ră mâna pe câteva birouri telegrafice din principalele centre ale Macedoniei și de acolo adresau Sultanului ultimatum-uri, că ori cedează și proclamă regimul constituțional

ori, de nu, întreaga populație a Macedoniei cu armată cu tot pornește spre Constantinopol, ca să-și facă singură dreptate.

Sultanul s'a speriat, iar sfetnicii săi nu s'au arătat mai curajoși.

Și așa în ziua de 10 Iulie anul 1908 o iradea imperială a vestit populațiilor din împărăția otomană, că se repune în vigoare Constituția lui Midat Pașa din 1298 (1876) și că în curând se va proceda la alegerile de deputați.

Triumful Junilor-Turci era, prin urmare, complet și strălucit. Vechea Turcie își semnase moartea cu mâna ei proprie și o nouă pagină, care se credea a fi frumoasă și curată, începea pentru împărăția otomană și pentru supușii turci deveniți dintr'o dată cetățeni liberi și stăpâni pe soarta lor.

Bine înțeles, Enver Bei nu mai avea ce căuta în munți. S'a întors la Salonic, iar populația, nu înțelegea că libertatea putea fi opera unei grupări anonime; ei vroia să o vadă întrupată în persoana cuiva. Un sentiment de fetișism, care există în fiecare din noi, îi dicta această nevoie. Îi trebuia neapărat un erou, un erou al revoluției și al libertății, un idol cărui să se închine. Acesta a fost desemnat în persoana lui Enver, a cărui vârstă tânără, înfățișare simpatcă și devotament pentru cauza libertății îl indicau pentru un astfel de rol.

Și iată-l, pe modestul până atunci Enver-Bei înălțat la rangul de mare erou al revoluției, de aproape singurul autor al libertății.

Iar fulgerător de repede sa carieră de mai târziu, situațiunea dominantă la care a ajuns, celebritatea de care a avut parte, n'au făcut decât să confirme adevărul că omul acesta se născuse într'o zi cu noroc.

E drept, pe de altă parte, că mediocritățile nu se bucură multă vreme de norocul, care întâmplător dă peste ele. Iar despre Enver Bei nu se poate zice, că a fost un muritor de rând, mediocru înzestrat și având parte numai de un noroc extraordinar. Adevărul este, că el și-a datorit situația sa și calităților ce le poseda. Printre aceste calități, cea care isbește mai mult și le covârșește pe celelalte a fost curagiul lui nebun și o ambițiune, care creștea și se întăria cu fiecare treaptă ce o urca pe scara puterii și măririi.

De asemenea, toată lumea recunoștea nefrântul său patriotism, care îl împingea la actele cele mai îndrăznețe și la primejdiile cele mai mari.

Cât despre talentele sale ca militar, nu-mi recunosc competența de a mă pronunța asupra lor.

N. BATZARIA

INTRE CAMARAZI

Două automobile ale M. de R. venind vertiginos din direcțiuni opuse s'au ciocnit sdrobindu-se, căutând să iasă pe aceeași parte din calea unui vagon electric care le masca vederea deopotrivă.

Șoferii, soldați în termen, se încriminau reciproc, sbierând unul la altul, plini de sânge, cu vinele gâtului umflate, gata să-și mănânce nasul.

— „De ce nu ținși dreapta, camarade? Ești chior?”

— „Chior ești tu, cine n'a ținut dreapta?”

— „Tu n'ai ținut dreapta, tâmpitul!”

— „I-ascultă, camarade, să nu mă faci tâmpit pe mine.

Unde ai ținut dreapta, idiotule?”

— „Pe cine faci tu idiot mă? Care ți-e dreapta... păcătoarele?”

— „Păcătos ești tu de nu știi unde ți-e dreapta”

— „Eu nu știu unde mi-e dreapta! Fireai al dracului cu cin 'te-a făcut pe tine.”

— „Nu drăcul, mă camarade, nu drăcui... că te văpsesc... trebuia să ții dreapta, fireai al dracului tu cu nasul tău ăl strâmb!”

— „Care ți-e dreapta, mă urâtule, că te fac țiment!”

— „N'am să-ți dau eu ție cont care-i dreapta mea!”

— „Nu vrei să spui care ți-e dreapta?”

— „Nu vreau să spui care mi-e dreapta. Ce tu comanzi aci?”

— „Hai la don ghinăral dacă nu vrei să spui unde ți-e dreapta.”

— „N'am eu ce căta la don ghinăral, vino tu la don Minister să-ți arăt eu un 'ți-e dreapta.”

Reprezentantul forței publice, un sergent burtănos, înflorit la față, cu chipiu alb, cu pelerină neagră despicând majestos valul mulțimii, care se adunase ca la urs, se opri cu mâinile la spate și începu ancheta la fața locului.

— „Ce vă certați acilea mă?”

— „Dumnealui n'a ținut dreapta!”

— „Ba d-ta n'ai ținut dreapta!”

— „Cum era să știu dreapta, dacă nu vedeam neam din cauza ilectricului?! Tu de ce n'ai ținut dreapta dacă ești așa meșter?”

— „Eu n'am ținut dreapta *fiacă* era vagonu înaintea mea, camarade, că eu știu să ții dreapta.“

Gardistul tuși, se așează într'un peș și explorând cu degetul cavernele nasului său ultra-violet, rosti filozofic, potrivit du-și din umeri pelerina :

— „N'am ordin să vă certați în stradă... Sunteți proști?... Ce vă pasă... sunt ale statului. Nu lăcramă nimeni... are cin 'să le plătească... Să fi poftit d-ta să te fi ciocnit sub nemți în timpul *acupației*... da acu... merge așa... Nici nu le trec la *invelnimente*. Hai... curățați linia... dați drumul traivanului...“

Soldații tăcură o clipă cântărind din ochi, cu mâinile în șolduri, cu capelul pe ceafă întinderea dezastrului.

— „S'a dus dracului volantul!“

— „Ce-i fac eu de roată?“

— „Altă dată, camarade, să ții dreapta!“

— „Și tu să ții dreapta, camarade! (scuipând lung printre dinți) Ai o foiță?“

— „Am... unde faci servici?“

GH. BRĂESCU.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

MUMIA

Mi-ai apărut — când seara cu ștersele-i contururi
Mă transpunea 'n penumbra apusului Egipt —
Purtând, în colțul buzei, supremul spasm înfipt
Și 'n ochi adâncă taină ce te-a 'npietrit de-apururi...

Lăsai să moară 'n urmă-ți un orizont sculptat
De dalta grea a vremii în unghiulare piscuri —
Și peste tot trecutul de sfînși și obeliscuri
Îți fluturai, superbă, surîsul tău crispat.

De-atunci te văd într'una... In înfloritul pom
Ești tu, 'nălțându-ți brațe subțiri spre bolta clară;
In focul ce palpită îți simt zvâcnirea rară,
Îți prind rigida formă în fiecare om.

Și-ades, stingher când umblu pe căi de umbre pline,
Ducând închisă 'n pieptu-mi iubirea ce-a murit, —
Ca 'ntr'un bizar și tragic sicriu însuflețit,
Protecă mumie, par 'că te port în mine...

VIRGILIU MOSCOVICI

CAVOUL

*E un cavou, ce geme 'n întuneric,
Cuprins de-o iarnă 'ntreagă de fiori;
Iar eu sunt un bolnav ce-aşteaptă moartea,
Inghemuit sub un noian de flori,
Intr 'un ungher adânc întunecat...*

*Si 'n jurul meu, pe aerul în clătinare,
Când pleacă moartea ochilor mei mari,
Imaginile razelor tomnatice de soare
Se trag, subit, ca săbiile 'n teacă:
Şi întunericul cuprinde tot cavoul,
Pe care 'ncep să treacă paşii rari
Ai Timpului granitici, seculari...
Atâta noapte mă înneacă!*

*Lumina când pătrunde prin vitrouri
Îngălbenesc şi florile şi eu
O, Dumnezeu are-o lumină mult mai albă,
Dar încetează la cavoul meu.
Amanţi subtili se 'ncovoiază 'n vânt,
Cântând din mandoline cu panglici,
Iar eu, uitat de toţi, mă sting aici,
Vai, neiubit de nimeni pe pământ!*

*Şi 'n sufletul meu cântă Universul,
Din miile de harpe nevăzute,
Pe cari le instrunex în noapte eu,
Să picure din buzele lui mute;
Dar bolţile-i rămân nestrăbătute
Şi tace ca o stâncă Dumnezeu. —*

*Ascultă, Doamne, acum m'aş închina,
Dac 'ai veni şi Tu să-mi vezi cavoul,
Acuma când îl bântue fiorii
Tenebrelor ce gem sub pacea Ta
Şi poate 'ncet-încet ne-am împăca
Eternităţile contradictorii.*

V. AL. JEAN

Rar se poate întâlni un teatru mai natural, mai spontan tăsnit din viața înconjurătoare ca piesele lui V. Al. Jean. Faptul e cu atât mai vrednic de remarcat, cu cât o comedie satirică urmărind un scop, o intenție scumpă autorului, are în general o linie în prealabil schițată, o tehnică prestabilită. În astfel de comedii viața, pare-se, trebuie să intre în anume forme. De aci impresia de nefiresc pe care tendințele unor astfel de piese o aduc întregii compoziții.

Teatrul lui V. Al. Jean e în primul rând fără tendință. Ca un exponent al vieții ce șerpuește în fiecare ciocnire dramatică, în fiecare vorbă din cel mai mărunț dialog, el o intensifică fără a o falșifica. Tipurile create rămân reprezentative, pentru un caz special. În structura lor sufltească nu intră nici un aport străin de viața din ale cărei înlanțuiri le e imposibil să se desfacă.

Nu există eroi, ci oameni. Nu există o morală idealistă în numele căreia să poți predica și în acelaș timp critica. Există bunătate sau răutate numai în măsura în care acestea convin vieții omenești. Din moment ce se perpetuiază cu urcușurile și coborășurile ei, convingerea ultimă este că nu-i nici așa de perfectă pentru ca să avorteze cu timpul impuritățile prezentului, nici așa de imposibilă pentru a ne revolta sau recurge la gestul biciuitorului răzbunător.

În zellemisirea ușoară, în atitudinea de indiferentism voit se poate găsi o concepție: răsul neînveninat se împreună cu lacrima bună, vărsată pentru nenorocirile acestei lumi, gesturile se contopesc și în cele din urmă se reduc la absurd. Peste tot ce acum pare durabil și dureros, perspectiva unui viitor care va face din prezent o amintire, se așterne ca un mira-

giu obsedant. Vraja lui, schimbând brusc aspectele, conduce la îngăduință. Aplicată la literatură, această toleranță devine din o simplă atitudine etică o foarte pronunțată atitudine dramatică.

Teatrul lui V. Al. Jean este un teatru de cazuri izolate, banale în aparență, semnificative în fond. Nicăieri o epocă mai lungă din viață. Pretutindeni înâmplarea zilnică. Aplicarea atentă asupra ei are ceva din dragostea și mai ales din agerimea spiritului de observație al naturalistului care herborizează.

Acolo pe unde piciorul distrat calcă fără ca ochiul să vadă, naturalistul descoperă fenomenul vrednic de interes, cazul special. Dramaturgii de felul lui V. Al. Jean vor isbi la primul moment prin aerul de ieftinătate a intrigii. E așa de simplă, așa de firească curge totul, că am fi ispițiți să jurăm că fiecare putem face la fel. Se repetă par'că povestea cu oul lui Columb. Nici unul însă nu s'a gândit să-l turtească pentru a-l face să stea pe vârf. Nici unul nu știe ca V. Al. Jean să așeze cazul banal, mărunț și zilnic pe cel mai solid schelet dramatic.

Piesa crește din replică în replică. Fiecare scenă e o construcție care chiamă pe următoarea. Un rar simț al compoziției și în deosebi al economiei îl urcă brusc la conflictul ce se desenează în câteva linii. La căderea cortinei totul e așa de precis că nu se mai poate tăia, nici adăoga ceva. *Nodul Gordian* e din acest punct de vedere o capo-d'operă. Comisarul Tiberiu Popescu e mituit cu 3000 lei de Weiss, depozitarul de lemne, pentru a nu-i face proces de contravenție la legea măsurilor și greutateilor. În primul moment conștiința îi spune că procesul verbal se impune și că mita trebuie înaintată. Partea păgubită, nenorocitul Mandragiu, bănuie însă gestul de sinceritate și mai ales conștiința polițienească. Weiss e arestat pentru a i se dresa actele. Intrarea lui Lolo, amanta lui Tiberiu, se produce la timp. Cea mai solidă conștiință cedează ispitelor femeii. Toaletele și chiria lui Lolo pot fi plătite din banii lui Weiss. O piedică mai rămâne: Rădulescu, subcomisarul, văzuse scena cu mita, dar nu știa ce sumă e în plic. Viața acomodează repede cele mai contrare interese: 1500 lei se vor reține pentru ca Lolo să fie mulțumită de sărbători.

Tiberiu Popescu nu e antipatic totuși; pe deasupra lui se înfunde zâmbetul ce ni-l produce slăbiciunile omenești. Tiberiu e slab, ca majoritatea oamenilor. Comicul situației nu stă în avânturile unui tip spre un ideal ce-l depășește forțele; satira nu stă nici ea în cazul de față în zugrăvirea întunecată a tipului. Tiberiu este o secătură simpatică pe care o înțelegi. Îngăduința vine tocmai din priceperea greutateilor de a te împotrivi și mai ales de a triumfa. De aceea spuneam dela început că în morală comedia satirică a lui V. Al. Jean nu ar intra sub nici una din cele două mari etichete, din cari una închide tot binele acestei lumi, cealaltă tot răul. Teatrul lui V. Al. Jean nu are nimic aface cu morală oficială, cu didactica în general, ci numai cu viața.

În raport cu ea îl judecăm. De aceea în răsul amestecat pe

alocurea cu plâns, se închide tot comicul ce se desprinde din acest teatru.

Nodul Gordian ar fi o comedie de moravuri. I-ar trebui atunci o mai pronunțată tendință. Am văzut ce o face imposibilă: temperamentul scriitorului. În comedia lui V. Al. Jean oamenii rețin în primul rând. Un nărav e numai atunci omănesc, etern, când nu-ți poți închipui omul fără el. Tiberiu este o biată ființă șubredă sufletește. El aparține umanității, nu unei epoci bine definite. Ieșind dintr'o comedie în aparență de moravuri, intră imediat în cea mai pură comedie omănească.

Ne ferim să întrebuițăm termenul comun de comedie de caracter, tocmai fiind că vrem să rămănem la primul punct al constatărilor de până aci; comedia de caracter presupune și ea o intenție, în definitiv, o tendință.

Caracterul odată reușit își pierde realitatea; înfel sunt un summum de calități sau de defecte. *Nodul Gordian* nu poate fi decât o pură comedie umană. Ca Tiberie Popescu se găsec mulți în viață. De cei ca Mandragiu, cari din reclamanți devin printr'o nea teptată schimbare a situației invinuți, se vor fi găsind deasemenea destui.

Pe un Tiberiu însă îl recunoaștem în individualitatea și nu în generalitatea lui. În acest procedeu dramatic stă esențialul pieselor lui V. Al. Jean.

Pentru luminarea amănuntelor referitoare la concepția și la atitudinea ce-i urmează imediat, *Lacrima* e și mai caracteristică.

Pentru teatru însă *Ce știe satul* și *Lacrima* sunt mai puțin interesante. Epismul le covârșește. În *Nodul Gordian* dramatismul este nota dominantă. Ceeace acolo se petrece în povestire, aci se înfățișează în mișcare. Ceeace acolo este trecut, aci este prezent evoluând sub ochii noștri.

Ce știe satul și *Lacrima* rămân instructive pentru cel care vrea să-și dea seama și de contingentele psihice din cari s'a produs *Nodul Gordian*.

MIHAIL IORGULESCU.

TEATRUL REGINA MARIA

„DIAVOLUL“ de Fr. Molnar, Comedie în 3 acte

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Comedia scriitorului ungar s'a mai jucat la noi. Specialiștii în tehnica dramatică nu se mai uită azi decât la jocul actorilor și în special la actorul care trebuie să fie „Diavol“.

Cu toate acestea nu e rău să desfacem în elementele ei comedia lui Molnar; vom avea două câștiguri: acel al cântării estetice a unei piese de teatru care are o vârstă glorioasă de aproape douăzeci de ani, — și poate, de aci, o mai dreaptă înțelegere a jocului actorilor.

Cheia comediei lui Molnar e foarte ușor de găsit. Dacă socotești pe Diavol — doctorul Müller — drept întruchiparea *dorinței*, toate secretele personajilor și toate surprizele acțiunii sunt date în vileag. Dela prima scenă, când atât doamna care vine să pozeze cât și tânărul pictor sunt jucăriile nefericite ale propriilor lor dorințe, până la ultima scenă când arătându-i, în sfârșit, îmbrățișați, diavolul se adresează publicului — *Et voilà!* — autorul ungar s'a menținut în această situație de spectator al luptei (destul de bogată în efecte comice!) cu ceiace năzuim Firește cu ceiace năzuim trupește — căci Molnar — când a scris „Diavolul“ n'a avut intențiunea să povestească dramatic comedia tragică a răvnelor noastre cărora n'am început încă a le ostoiia setea, că se ridică în coadă asemenea unor șerpi, în suflete, și-și arată prin ochii noștri măriți de iluzie, cele două limbi jucăușe ca niște firisoare de foc. Autorul a plecat dela punctul precis al dorinței

unui bărbat tânăr pentru o femeie tânără, deși toate împrejurările morale îi erau nepriincioase. Femeia era soția unui prieten, femeia venia să ofere iubirii tânărului o virgină cu tot fastul cununiei — și amândoi se pomenesec uluiți, contraziși, jicniți, scandalizați de diavolul dorințelor lor! Intr'un singur loc — în actul întâi, — diavolul îndrăznește să facă o ușoară apologie a bestțiilor vieții cărora trebuie să le dăm drumul în lume, cu orice risc, cu orice preț — dar în tot restul timpului suntem ținuti la aventura specială a picturului, fără a se îngădui unui personaj, sau vreunui spectator, o evadare din intrigă — pentru o oarecare înălțime, o oarecare perspectivă...

E ce face face succesul și popularitatea comediei. Ungurii care au iubit din totdeauna pasiunea orgolioasă, a căror muzică este un oftat și un chiot amoros, au văzut în comedia lui Molnar, comedia lor de fiecare zi, — sau mai bine de fiecare seară. „Diavolul“ s'a jucat apoi pe toate scenele lumii. Această popularitate cuprinde în esență însăși osânda comediei. „Diavolul“ va mai trăi — socotim că va mai avea succes cel puțin un secol!...

* * *

Intrucât toată piesa e construită în jurul „Diavolului“, nu suntem prea supărați că ansamblul a fost unul din cele mai nefericite din câte ne-a oferit vre-o dată teatrul Reginei Maria. Obiectul suspinelor d-nei Lucia Sturdza Bulandra a fost un tânăr cu înfățișare prea de tot modestă, iar „modelul“ d-rei Marietta Rareș prea plin de viață: un trandafir sau un măr domnesc!

Reținem totuș în memorie, și cu admirație pe d-na Bulandra care, cu toată puternica-i personalitate, știe să se șteargă până la dispariție și al cărei glas are intonațiuni de parcă-l auzi din camere cu uși când închise când deschise.

Domnul Bulandra are o concepție a „Diavolului“ superioară intenției lui Fr. Molnar. „Diavolul“ scriitorului ungar e un domn spiritual, de un cinism agreabil, înveselitor și pe atocuri buf — în nici un caz un personaj de-o fatalitate neagră, de un cinism sdrobitor, și care-și perseută eroii: se joacă dar cu ei, nici măcar douăzeci și patru de ore...

F. ADERCA.

INSEMNAȚII LITERARE

Mihail Sadoveanu: Cocostârcul albastru. — Pentru opera lui Mihail Sadoveanu *Cocostârcul albastru* nu este un aport nou. De mult timp această operă crește în volum — mai bine zis în volume — și nu în profunzime. Carte după carte reeditează vechi clișee. Repeșirile unui fond original cu inverșunare exploatat au sfârșit prin a crea tipul general al literaturii Sadoveanu. Nestilizând nimic și mai ales neînălțurând nimic din ce s'a mai spus și altădată, această literatură insuficientă se recunoaște dela prima vedere.

Caragiale — deși genurile sunt cu totul diferite, anuțea rămâne instructivă — a creat un Cațavencu, un Conu Leonida etc. O economie a forțelor l'a dus la conturarea precisă, matematic de precisă a tipului. Odată prins, l'a aruncat în galeria figurilor definitive. Prin aceasta doar diferă arta de viață: Pe când cea d'întâi creiază — odată pentru totdeauna — un tip, cea de adoua îl reproduce la infinit. Sadoveanu repetă fără să-și poată îmbogăți seria figurilor. În scrisul lui e monotonia ritmului vieții, banalul evenimentelor zilnice. Exasperați de el, cerem artei stilizarea perfectă și creațiunea singulară.

De la o vreme Sadoveanu ieșind din *poezie*, se sbate fără ieșire, înămolindu-se tot mai greoi în pământul fugător al *literaturii*.

Cocostârcul albastru poate să placă oricui ia pentru prima oară contact cu Sadoveanu prin această carte.

Citind *Bulboana lui Văliuș*, e vina noastră că ne-am gândit la *Păcat boeresc* cu care ca atmosferă și ea învecinare a celor două mari

taine: moartea și iubirea, în vârtejul patimilor omenesci, are multe puncte comune.

Păcat boeresc pare-se că nu poate fi reeditat. El stă ca acele puncte culminante din opera unui scriitor, față de cari ne par așa de mici lucrurile de mai târziu când nu ating nici măcar o înălțime egală.

M. I.

Revistomania. — Revistele teatrale se bucură de o favoare universală. E firesc deci să ne întrebăm ce contribuie atât de mult, la răspândirea acestui gen teatral, lipsit de valoare literară? Să fie drumul către care tinde să se îndrepte literatura spre parodie și obscen, spre cinism și libertinaj în artă? Sau fiindcă revista intru-nește laolaltă ironia, râsul, dansul și dialogul teatral, toate manifestările artistice ale teatrului, face să fie așa de mult căutată? Căci, în adevăr, e simpțomatic — un autor de frumoase poezii lirice părăsește drumul poeziei și îmbrățișează revista. Un profesor quasi universitar, cu mult rafinement sufletec, părăsește studiul tichnit al literelor și își câștigă o reputație — dacă poate fi o reputație, — de autor de reviste.

Frecvența considerabilă a acestui specimen teatral ascunde un proces sufletec ce frizează imoralitatea.

După războiu ca și în timpul lui, sufletul omenesc a trecut prin mari încordări și ca o compensare parcă se reculege în această atmosferă de netăgăduită frivolitate. Marile evenimente au răsturnat valorile sociale, iar bogăția provenită din

schimbările acestea brusce sociale, a dat naștere la o societate avută, puțin înțelegătoare de adevărată artă. Arta stagnează deci. Noua societate încurajează această exhibiție teatrală ce ucide teatrul literar. Dacă cinematograful a adus o reală pagubă teatrului, revista minează *comedia*. Revista adună în jurul ei și autori și actori ce ar folosi teatrului și apoi prin libertinajul acțiunilor, prin calamburnul jovial, prin imbrăcămintea și dansuri provocatoare, obicinuieste publicul cu lipsa de pudiciție. Căci dacă ridiculizează ca și epigrama, ca și caricatura în pictură, anume defecte prezente, autorii insinuiază în țesătura revistei atâtea trivialități care nu educă nici pe cetățeanul incult, nici pe școlarul curios.

În revistă sensualitatea acoperă spiritul, impudiciția îmbracă orice gest. Revista corespunde caricaturii în pictură, care concentrează toată viața individului în nota caracteristică, în acel „trait saillant.”

Caricatura vatamă, dacă vatamă, doar caricaturizată, dar produce o reală veselie spectatorului. Revista infiltrază în sufletul spectatorului odată cu cupletul, cu râsul, cu melodia, lubricitatea, pornirea libidinoasă, gestul jovial, înfățișarea impudicității, culeasă din acțiunea răspândită și incoherentă a ei. Că place atâtea e o constatare tristă și defavorabilă publicului nostru.

Avem nevoie de un teatru ce ridică și transportă publicul în lumea senină a artei. La această educație a masei sunt chemați atât autorii cât și actorii.

C. G.

V. Voiculescu: Pârgă — În poezia superficială a multora și mai ales printre versurile lor chinute după îndemnul caprișii al unei originalități formale, volumul d-lui Voiculescu își păstrează farmecul de prospețime al inspirației pârguite și al graiului nestruciat. Versul de 14 silabe, care azi nu mai e la modă, capătă o vigoare nouă

și plină de savoare. Vechile ritmuri, azi părăsite pentru rândul scurt cât un lat de deget, după unul de o palmă, reapar sprintene, întinerite. Și nu sună fals nici unul. În ampla lor sonoritate se revarsă venită din adâncuri o poezie năvalnică. Simți că ea n'ar putea să încapă în altă haină mai strămtă.

Făurarii neîndemânateci, în a căror mână ciocanul inspirației nu lovește din plin, învinuesc ferul versului ce-l bate pe nicovală. De aceea adeseori îl și schimbă pe foaia de cositor simțitoare și la lovituri cu ciocănașe de lemn.

Din frământarea truduică a versului d-lui Voiculescu a scos forme de o plasticitate rară, cuvinte de obârșie curat românească. Ele se înlănțuiesc ca și în graiul vechi al pământului, așa cum numai poporul îl mai vorbește pe alocurea și cum în scris numai bătrânele cărți bisericești și cronicărești l'au mai păstrat.

M. I.

Ideea Europeană dela 1 Octombrie, ocupându-se cu bunăvoința și cunoscută de reparația „Sburătorului Literar”, face un istoric al controverselor editoriale dintre „Viața românească” și Alcalay. Deși ne priviau direct, am crezut, din respect pentru litera tipărită, că nu avem a ne ocupa cu lucruri ce nu au nici o legătură cu literatură sau chiar cu publicitatea. „Ideea europeană” a avut însă aceeași idee europeană de a-și interesea cititorii cu dispute comerciale, ceace ne face să bănuim că Europeanii acestei reviste sunt mai mult peninsulari.

Muzica publică o întregă corespondență edificatoare în jurul directoratului operii române. Oamenii socotiți serioși, cari ar fi putut lucra cu folos, se țin de glume, scriind și apoi retractând totul. Așa e cazul Simionescu Rămniceanu și I. Scărlătescu, înfățișat de scrisorile schimbate prin presă.

Remarcăm corespondența Al. Macedonski-Combarieu de ale căror legături amicale prea puțin știu ceva la noi.

BANCA MARMOROSCH, BLANK & Co.

SOCIETATE ANONIMĂ

CAPITAL SOCIAL : LEI 125.000.000, DEPLIN VĂRSAT

REZERVE : LEI 164.600.000

□ □ □

SEDIUL ÎN BUCUREȘTI

□ □ □

Sucursale și Agenții :

**În străinătate : Paris, Place Vendôme, 20
Constantinopol, — Galata, Agopian Han
Agenție în Stambul.
New-York, — Broadway 31 — 33.**

**În țară : București, — Calea Victoriei, 42
Calea Griviței, Piața Sf. Anton și
Calea Moșilor (Gura Oborului)**

**Arad, Brăila, Brașov, Cernăuți, Cluj, Con-
stanța, Galați, Ismail, Oradea-Măre,
Târgul-Mureșului.**

□ □ □

Operațiuni de bancă

**Conturi curente, Împrumuturi, Lombarde, Sconturi,
Schimb, Scrisori de Credit, Cecuri, Avansuri comer-
ciantilor și Industriștilor, Emisiuni, Safe.**

CENTRALA „MISSIR”

SOCIETATE ANONIMĂ CAPITAL LEI 50.000.000

◆ 41, STRADA LIPSCANI, 41 ◆

Sucursale : BUCUREȘTI — Str. Lipscani, 22 și Calea Victoriei, 710

In țară: Ploești, Buzău, Galați, Brăila, Focșani, Constanța,
Temișoara, Brașov, Cluj, Cernăuți, Chișinău, Oradea-Mare,
Arad, Târgul-Mureș, Râmnicul-Sărat, Pitești, Craiova,
Turnu-Severin, Târgoviște, Botoșani.

Cel mai bine asortat cu ultimele noutăți pentru saison

Atelier de Croitorie de primul rang pentru Dame și Domni

◆◆◆ Prețuri mai eftine ca oriunde ◆◆◆

BCU Cluj / Central University Library Cluj

S'a deschis Centrala

MARILOR MAGAZINE**La PALATUL NOUȚĂȚILOR**

STRADA PARIS, No. 10

Sucursale : Oradea-Mare, Lugoj

MATĂSURI : LENA-JURI : PÂNZETURIARTICOLE de MARIA J: GALANTERIE :

Mare Raion de

FURNITURI de MODEINCĂLȚĂMINTE, etc.**Prețurile excepționale**

: Gustați delicioasele :

produse ale

BONBONERIEI : :: : **RENAISSANCE**

cari se găsesc în detalii la

COFETĂRIA RENAISSANCE

STRADA PARIS, 10

și la toate sucursalele

MISSIR

DIN ȚARĂ

— En Gros la Fabrica —

STR. POPA-TATU, 45